

doi:10.15421/171668

УДК: 316.023.6

Соціокультурний вимір бідності в умовах кризового суспільства

Я.С. РИМАР

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Авторське резюме

В даній публікації автором надається теоретичне обґрунтування пізнавального потенціалу дослідницької стратегії, згідно основними методологічними принципами якої бідність пропонується інтерпретувати як соціальне явище з урахуванням зв'язків із цілим комплексом різноманітних компонентів інституціонального простору соціуму, а також тієї соціокультурної реальності, в межах якої здійснює власну життєдіяльність індивід. Практично це визначатиме для дослідника той факт, що бідність не може і не повинна сприйматись лише як результат структурних змін, у результаті яких та чи інша соціальна група стає бідною. Автором визначено, що механізми відтворення бідності в межах структурного та інституціонального вимірів функціонування соціуму виводять дослідницькі акценти із поставленої проблематики на рівень соціокультурного аналізу суб'єктів бідності, тим самим наполягаючи на комплексності і методологічному синтезі дослідницьких стратегій, що є окресленими у сучасній соціологічній науці. У межах даної статті робиться спроба вирішення методологічних проблем, пов'язаних із субкультурним виміром бідності, який характеризується специфічною системою ціннісних орієнтацій та соціальних установок, акцептованими в середовищі бідних у меншій або більшій мірі інтенсивності. Більше того, проаналізовано диверсифіковані підходи до дослідження субкультури бідності. Також розглядається фактор культурного ресурсу, що, набуваючи статусу капіталу, здатен трансформуватись у важливий чинник впливу з одного боку на відтворення бідності, що має суттєве відношення до групи так званих «нових бідних», або ж навпаки – бути тією особливою характеристикою, що надаватиме потенціал до швидкого подолання бідності за сприятливих зовнішніх, інституціональних умов.

Ключові слова: бідність; соціокультурний підхід; група бідних; субкультура бідності; соціальна структура; культурний капітал; «нові» форми бідності

Sociocultural dimension of poverty in conditions of society of crisis

J.A.S. RYMAR

Taras Shevchenko national university of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Abstract

This particular paper proposes a theoretical grounding of potential cognitive research strategy, under which basic methodological principles of poverty as a social phenomenon should be analyzed taking into account the whole range of various components of the institutional dimension of society and also the social and cultural realities within which individual experiences its own livelihoods. Practically, it means for researcher one considerable fact that determination of poverty could not and should not be perceived only as a result of wide structural changes which result in situation when one or another social group becomes poor. Furthermore, the author also noticed that mechanisms of reproduction of poverty to structural and institutional level functioning of society derive research focus on the level of socio-cultural analysis of poverty, thereby actually insisting on complexity of the synthesis and methodological research strategies that are known in modern social sciences. This article experiences an attempt to resolve different methodological problems associated with measuring of subculture of poverty, which is characterized by a specific system of values and attitudes, accepted among the poor with lesser or greater degree of intensity. Moreover, by the article author analyzed diversified approaches to the study of subculture of poverty, which expresses the whole range of different socio-cultural features of poverty in one particular concept. This aspect of the article is considered to be limitlessly significant for researcher who is involved in a work with cultural specific of poverty reproduction inside the society. To widen a socio-cultural focus on defined research problem, discourse of this particular text is considered with a factor of cultural resource, acquiring the status of capital, it is able to turn into an important factor of influence on the one hand - the reproduction of poverty in different social structure, mainly it deals with the social group of so-called «new poor» or, vice versa - be special group characteristic that provides the potential for rapid poverty reduction in favorable institutional and structural conditions, especially when these conditions are getting better.

Keywords: poverty; subcultural approach; group of poor; subculture of poverty; social structure; cultural capital; «new» forms of poverty

Соціокультурне вимірювання бідності в умовах кризового суспільства

Я.С. РИМАР

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Авторське резюме

В даній публікації автором надається теоретичне обґрунтування пізнавального потенціалу дослідницької стратегії, згідно з основним методологічним принципом якої бідність пропонується інтерпретувати як соціальне явище з урахуванням її зв'язів з цілим комплексом різних компонентів інституціонального простору соціуму, а також тієї соціокультурної реальності, в межах якої здійснює свою життєдіяльність індивід. Практично подібний підхід буде визначати для дослідника той факт, що бідність не може і не повинна сприйматися тільки як результат структурних змін, в результаті яких та чи інша соціальна група стає бідною. Автором визначено, що механізми виробництва бідності в межах структурного і інституціонального вимірювань функціонування соціуму виводять дослідницькі акценти стосовно поставленої проблематики на рівень соціокультурного аналізу суб'єктів бідності, тим самим намагаючись на комплексності і методологічному синтезі дослідницьких стратегій, які є окресленими в сучасній соціологічній науці. В межах даної статті також робиться спроба вирішення методологічних проблем, пов'язаних з субкультурним вимірюванням бідності, яке характеризується специфічною системою ціннісних орієнтацій і соціальних установок, акцептованих в середовищі бідних в меншій або більшій ступені інтенсивності. Крім того, в статті проаналізовані диверсифіковані підходи до дослідження субкультури бідності. Також розглядається фактор культурного ресурсу, який, набуваючи статусу капіталу, здатен трансформуватися в важливий фактор впливу, з однієї сторони на виробництво бідності, що має суттєве відношення до групи так званих «нових бідних», або ж навпаки – бути тією особливостю характеристикою, яка надає потенціал для швидкого подолання бідності при сприятливих зовнішніх, інституціональних умовах.

Ключові слова: бідність; соціокультурний підхід; група бідних; субкультура бідності; соціальна структура; культурний капітал; «нові» форми бідності

Постановка проблеми. Людський суспільство характеризується відтворенням цілого спектру різноманітних соціальних структур, що ніколи не знаходяться у статичному положенні, а навпаки, проходять через постійні трансформації власних форм, конструкцій та конфігурацій. Як відомо, соціальні суб'єкти завжди перебувають у постійному прямому або ж у різній мірі опосередкованому функціональному зв'язку одне з одним. Подібні зв'язки є елементами соціальної структури суспільства, що також відтворюючись, формують все нові і нові явища та процеси. Не є винятком у даному питанні і явище соціальної нерівності. У суспільствознавчому дискурсі широко постають питання, що стосуються різних аспектів нерівності, а саме: соціальної справедливості та несправедливості; об'єктивних функціональних закономірностей існування соціальної нерівності та конфліктної природи даного явища; її форм прояву та чинників, що визначають та провокують фрагментацію суспільства формуючи ієрархічну модель взаємодії між компонентами соціальної структури. Соціально-економічна нерівність як одна із форм соціальної нерівності визначається передусім поділом суспільства на групи за ознаками розміру економічного доходу, доступу до ресурсів та капіталу, створюючи тим самим передумови для формування соціальних прошарків населення – великих соціальних груп умовно позначених як бідні, багаті та люди середнього достатку. Подібна соціальна типологізація населення стає можливою саме через визна-

чення рівня доходів у процесі проведення емпіричних замірів населення як за об'єктивними, так і за суб'єктивними показниками. Утім, явище бідності, як один із наслідків функціонування соціально-економічної нерівності, при актуалізації свого об'єкта в ході соціальних досліджень, не позбавлене теоретико-методологічних проблем, оскільки тут виникає необхідність врахування комплексу як структурних, так і соціокультурних чинників. У такому разі виникає можливість маневрування в методологічному руслі від доволі спрощених дослідницьких стратегій в поясненні самого явища бідності, через дефіцит матеріальних ресурсів і стану депривації населення до аналізу бідності в межах соціокультурного підходу, за якого наголос ставиться саме на специфічних формах поведінки носіїв бідності, їхній соціалізації, ціннісних орієнтаціях та баченні картини світу. Особливого значення соціокультурний вимір бідності набуватиме при розгляді процесів поширення бідності в умовах кризових явищ, якими на різних етапах своєї історії характеризуватиметься той або інший суспільство. Не в останню чергу так відбувається саме через те, що соціокультурний підхід якнайкраще відповідає методологічним вимогам у дослідженні консервації бідності, поширення маргіналізації, культури бідності тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. Досліджуючи соціальне явище бідності через включення суб'єктів на рівні соціальних груп або через уявлення про бідних як про певний со-

ціокультурний феномен, соціологія прагне саме до зосередження уваги на проблематиці бідності не лише в якості соціально-економічної категорії, але і акцентування своєї уваги на соціокультурній складовій соціально-економічного розширення соціуму. Сучасний дослідницький інтерес до проблематики бідності часто-густо орієнтується на дослідження формування субкультури бідності, специфіки споживчих орієнтацій та практик, функціональної ролі бідності в соціальній структурі та диференціації груп бідних. В міжнародних порівняльних дослідженнях вагомий внесок у визначення тенденцій та способів визначення бідності зробили П. Таунсенд, А. Сен, Г. Ганс, Ф. Хайек, П. Маккензі. Дослідження соціокультурних характеристик бідності часто спираються на роботи О. Льюїса, Ч. Мюррей, У. Міллер, В. Вілсон. В межах російської соціології бідність в постсоціалістичний період досліджують Л. Гордон, С. Ярошенко, Е. Кузнецова, Н. Римашевська, Т. Заславська, В. Радаєв. Серед вітчизняних соціологів дослідженням проблем бідності займаються Н. Харченко, Н. Холод, Л. Лебідь. Зокрема, одним із основних фокусів дослідження бідності для постсоціалістичної соціології стає проблематика «нових бідних» та бідності в контексті постсоціалістичних трансформацій. Для російського соціолога Л. Гордона принциповим є розрізнення бідності «слабких» і бідності «сильних». Дослідники В. Радаєв, Н. Римашевська, Н. Тихонова, І. Попова ділять бідних на дві групи: так звані традиційні бідні і «нові бідні».

Мета дослідження. Дослідити евристичний потенціал соціокультурного підходу в дослідженні бідності в суспільстві, що перебуває на етапі соціально-економічної, соціально-політичної кризи та проаналізувати соціокультурні особливості відтворення та поглиблення бідності внаслідок поширення кризових явищ у конкретному соціумі.

Виклад основного матеріалу. Загальна соціологічна теорія визначає основні принципи соціологічного дискурсу на предмет соціокультурного підходу через актуалізацію ролі культури як деякого зовнішнього контексту для широкого комплексу соціальних взаємодій, що формують та відтворюють соціальні явища та процеси, а також безумовно сам соціум як такий. Відповідно до даного, безумовно суттєвого для нашого розуміння твердження, культура виступає одним із елементів соціальної системи (підсистемою) (Т. Парсонс) [6], або ж у потенціалі визначається як сфера здійснення соціальних взаємодій, що пов'язує різних суб'єктів соціальної дії із суспільством як системою (П. Сорокін) [7]. Так чи інакше в обох випадках необхідно мати перед собою уявлення відносно того, що культура фактично набуває ролі середовища соціальної взаємодії, в якому

соціальна система відтворюватиме ті або інші норми та зразки поведінки, нав'язуючи їх своїм суб'єктам. У цьому зв'язку, для дослідника набуватиме актуальності пізнавальна стратегія, спрямована на надання відповідей на цілий спектр питань щодо соціокультурної природи того або іншого соціального явища. Полягатиме ж вона саме в аналізі сукупності соціальних норм, правил та законів, які соціум диктує своїм суб'єктам, а також цінностей та соціальних установок, які визначатимуть внутрішню мотивацію індивіда до тієї або іншої форми активності. Таким чином, продовжуючи дискурс стосовно соціокультурної природи бідності як соціального явища, для дослідника методологічно значущим стає вираження даного явища в специфічній системі цінностей та соціальних установок і зокрема в їх конфігураціях залежно від впливу зовнішніх факторів структурного, інституційного та соціально-економічного вимірів життя суспільства. В такому разі, на різних рівнях соціокультурного аналізу бідності, мова іде саме про вимірювання та аналіз специфічних групових соціальних характеристик спільноти, яку дослідники визначають саме як «бідні». Соціокультурні особливості бідних, що стають критерієм їх відмінності від інших соціальних груп, у потенціалі навіть надаватимуть групі бідних характеристик субкультури. В більш традиційній для себе версії, концепт субкультури бідності надає теоретичну інтерпретацію способу життя носіїв практик бідності (О. Льюїс, Ч. Мюррей), що містить цілий комплекс соціальних характеристик, притаманних лише даній соціальній групі. У відповідності із зазначеним, субкультура бідності відтворюється через особливе становище групи бідних, що не має аналогів у функціонуванні інших соціальних верств населення; через формування своєрідного стилю життя в середовищі тих, кого бідність стосується прямим чином; через низьку професійну кваліфікацію, що стає чинником відсутності або ж слабкості установки на знаходження місця працевлаштування із гідним рівнем матеріальної винагороди; через формування системи соціальних орієнтирів та соціальних позицій, в межах координат котрих діє індивід, і які в кінцевому результаті формують особливий тип субкультури [11]. На противагу даній концепції субкультурного виміру бідності, у межах наробок теоретичної соціології формується концепція, яка інтерпретує бідність, як результат впливу не просто окремо окреслених культурних або структурних чинників, але і як продукту процесів, що не можуть бути відірваними від загальної соціальної системи (Г. Ганс, У. Міллер, В. Вілсон). Субкультура бідності у такому разі є нічим іншим, як результат деякого типу ситуативної поведінки індивіда, що опиняється у стані ресурсного дефіциту через структурні процеси, які мають місце в соціумі. При цьо-

му бідні розглядаються як деяка структурна підгрупа, що набуває своїх субкультурних особливостей в ході адаптації до різних зовнішніх умов [10, с. 89]. Без перебільшень це означає, що субкультурні моделі бідності стосуються тільки деяких аспектів життя індивіда – в інших же випадках вони залишаються подібними до моделей макрокультури всього соціуму. Джерелами різних соціально-економічних проблем стають процеси, що відбуваються в усій соціальній системі комплексно і дана обставина ускладнює перерозподіл ресурсів та позбавляє бідних тих переваг, якими володіють вищі та середні прошарки суспільства. Таким чином, на думку представників даного підходу, відповідальність за формування та відтворення даного типу субкультури покладається не тільки безпосередньо на самих бідних, але і на суспільство в цілому. Американський соціолог В. Вільсон вважає, що субкультура бідності стає певною мірою тією адаптаційною реакцією індивіда на структурні, інституціональні зміни в соціумі та, як результат, обмежені можливості самореалізації і накопичення мінімально необхідного рівня економічного ресурсу відносно конкретного суспільства, що у свою чергу подібними трансформаціями провокуються [13, с. 54-65]. Зміни у технологічному укладі макроекономічних процесів у соціумі на межі різних соціально-економічних, соціально-економічних епох, зміни в структурі зайнятості та зменшення кількості робочих місць, що цим спричиняється, а також обмежене коло можливостей та неефективний накопичений культурний капітал або ж його дефіцит, безпосередньо диктуватимуть ситуації виключення значних верств населення за межі суспільних відносин і провокує їх кінцеву соціальну маргіналізацію. Остання все глибше укорінюється у різних соціальних практиках бідних груп населення, формуючи систему цінностей та установок спрямованих на брак позитивних життєвих стратегій, моделей поведінки та низький рівень соціальних очікувань щодо власного майбутнього.

Культура і цінності в умовах динамічного розвитку соціальної сфери соціуму є фактично нероздільними. Поняття «цінність», зокрема у П. Сорокіна, стає базовим в його теоретичній системі і служить фундаментом будь-якої культури [7]. Цінності і культура формують край динамічні системи. Культура змінюється відповідно до логіки соціальних змін. Американський дослідник Р. Інглхарт, досліджуючи проблематику сучасних цінностей у суспільстві, актуалізує явище зміни ціннісних систем в соціумі [4]. У його авторській концепції вбачається існування двох соціальних типів особистості, що різняться одне від одного саме за критерієм превалювання одного або іншого типу ціннісного набору, а саме – матеріалісти та постматеріалісти. Соціолог вказує на те, що

взаємозв'язок ціннісної системи конкретного індивіда та його соціально-економічного статусу є доволі багатомірним. Зокрема соціальний тип постматеріалістів у середньому отримує вищий рівень освіти, а також в цілому більш якісний культурний та соціальний капітал, які вони в змозі інкорпорувати у вищі матеріальні доходи, ніж матеріалісти. У сучасному ж постіндустріальному суспільстві відбувається глибока ціннісна трансформація: матеріалістична система цінностей поступається місцем постматеріалістичній, проте не зникає зовсім. Даний процес ціннісних змін прямо залежить зокрема від рівня інституціонального та соціально-економічного розвитку даного соціуму. Можна також припустити, що в соціальній системі більшого економічного значення набувають особи із високим рівнем культурного та інтелектуального капіталу, які за визначенням не можуть акцентувати тільки матеріалістичні цінності. Співіснування ж двох типів ціннісних систем у межах одного соціуму, що безумовно є характерним у тій або іншій мірі для всіх суспільств, у потенціалі детермінує цілий комплекс соціальних проблем, пов'язаних із особливостями соціокультурного виміру бідності. У результаті трансформації соціальної структури та соціальних інститутів різні соціальні позиції змінюють одне одного в соціальній, статусній ієрархії, а процеси ціннісної дифузії лише активуються і акцентування ціннісних систем, якими характеризуються нижчі соціальні прошарки, стає у тій або іншій мірі реальністю для груп, яким бідність не була притаманною до певного моменту, коли соціальні трансформації виходили на структурний та інституціональний рівень.

Зосереджуючи увагу на українських реаліях, для дослідника важливо з'ясувати декілька важливих інституціональних та соціокультурних аспектів щодо проблематики бідності в нашому соціумі. Після розпаду соціалістичного господарчого устрою із початком розгортання трансформаційних процесів в посткомуністичному соціумі, соціологи помічають процеси формування специфічної соціальної групи, що в подальшому визначається та концептуалізується у понятті «нові бідні» [8, с. 29-31]. Відповідно із цим, вбачається, що проблемними стають соціальні групи, які набувають рис бідних, зберігаючи при цьому майнові, професійні, освітні та загалом соціальні характеристики, що є непридатними для умовно «традиційних» бідних. Розширення та поглиблення бідності в умовах соціально-економічної кризи, потрапляння в групу бідних представників різних статусних, професійних груп, для яких за більш сприятливих інституційних умов бідність не є характерною («нові бідні»), консервування або ж подолання стану ресурсного дефіциту є тими питаннями, на які має давати відповідь концепція ціннісних змін. оскільки

самі цінності, прагнемо ми цього чи ні, визначатимуть конкретні життєві стратегії індивіда, а також установки на подолання бідності та практики висхідної вертикальної мобільності або ж, на противагу цьому, на фактичну згоду із таким станом речей, за якого бідність вже перестає бути аномією у сприйнятті індивіда [5, с. 41]. Врахування впливу чинника культури не в останню чергу стає важливим в аналізі та оцінці того, чому бідність розширює свої структурні межі та демонструє достатньо сталі статистичні показники власного рівня у соціумі і в кінцевому підсумку фактично укорінюється в соціальній структурі зокрема українського суспільства. Постійне ж відтворення бідності та її соціальної бази представниками тих верств населення, що за визначеними статистичними показниками рівня матеріального добробуту будуть охарактеризованими саме як бідні, призводить до формування ризиків розширення впливу субкультури бідності у разі їх тривалого перебування у стані ресурсного дефіциту та широкої соціальної маргіналізації значних за обсягом груп. Також, без зайвих перебільшень, при інтерпретації і поясненнях феномена «нової» бідності не останню роль для нас відіграє критерій культурного ресурсу або культурного капіталу, яким ресурс стає в умовах здатності індивіда трансформувати його в інші типи капіталу [4]. Із різних визначень даного концепту витікає, що для «нових» бідних основною характеристикою стає наявність значного рівня культурного капіталу, що виражається у рівні їх освіти та кваліфікації. За визначенням соціального статусу, такі характеристики є одними із головних його ознак. Таким чином, бідними дану групу робить той принцип, що високий рівень культурного капіталу далеко не завжди інкорпорується у достатній рівень матеріального ресурсу – економічного капіталу. За таких умов це фактично понижує соціальний статус індивіда. Проте, що відрізняє дану групу від соціально-маргіналізованих верств населення та андеркласу в структурі соціуму, є те, що культурний капітал: професія, освіта, місце зайнятості за більш сприятливих умов надає потенціал суб'єкту до подолання стану бідності. Фактично це означає, що в своїх індивідуальних характеристиках людина готова конвертувати свої знання та навички у матеріальний ресурс через прийняття тих або інших стратегій працевлаштування через зміну місця роботи, зберігаючи при цьому орієнтацію на працевлаштування відповідно до власної освіти та життєвих очікувань, що із цим пов'язано або ж, орієнтуючись на місце працевлаштування, що надаватиме гарантії вищої заробітної плати та інших соціальних благ.

Висновки. Рівень об'єктивної бідності в сучасній Україні зростає, набуваючи вкрай загрозливих масштабів. Більше того, він створює загрозу для соціальної системи у вигляді со-

ціальної маргіналізації широких верств населення, в тому числі через відтворення умовно «нових» форм бідності, що безумовно проявляють інтенцію до поглиблення в соціальній структурі суспільства. Протягом новітньої історії країнина різних її етапах фіксуються прояви широкомасштабної соціально-економічної кризи, яка стає однією із основних характеристик трансформаційних процесів, що мають місце із початком відновлення незалежності країни. Якщо із початком широкої соціальної трансформації в Україні кризові явища та соціальні катаклізми головним чином мали інституційний характер, оскільки перехід до нових форм економічних та політичних відносин спричинювали переформатування соціальної структури із подальшою маргіналізацією значної кількості соціальних позицій саме через її знецінення у результаті втрати престижу тощо. Проте вже впродовж останніх кількох років складається ситуація кризи вже іншого ґатунку, оскільки тепер вона торкається вже економічних відносин, що пройшли період становлення та увійшли в систему світових ринкових зв'язків, вивівши інституційний вимір кризових явищ на більш вищий рівень. Подібні ж явища спричиняють низхідну мобільність та інтенсифікують її через залучення суб'єктів такого типу мобільності, що у свою чергу формують відносини, пов'язані із відтворенням «нових» форм бідності.

Концепт «нових бідних» отримує розвиток в межах постсоціалістичної соціології, характеризуючи феномен часткового або повного зубожіння широких верств населення, значну частину яких становлять сьогодні професійні групи, зайнятість яких передбачає високий рівень професійної та освітньої підготовки. Фактично теорія «нових» форм бідності набуває свіжої актуальності в межах сьогодення в умовах значного деструктивного впливу на соціальну структуру, що здійснює економічна криза. Подібна тенденція вимагає свого аналізу саме в межах соціокультурного аналізу, що дозволить виявити ціннісно-мотиваційну складову професійної діяльності збіднілих верств, що в значній мірі відповідають за розширене культурне, економічне та громадянське відтворення суспільства. Відповідно до констатації факту ситуативності соціальної позиції як однієї із основних онтологічних характеристик функціонування та відтворення нових форм бідності, постає проблема того, в якій мірі певні субкультурні характеристики чи моделі поведінки бідності, що більшою мірою характеризують традиційну, глибоку бідність, стають притаманними так званим «гідним» бідним із високим рівнем культурного капіталу. Даний аспект поставленої проблематики є найменш розроблений у вітчизняній дослідницькій літературі, що пояснює його теоретичну актуаль-

Фактично, якщо на початку та в середині 90-х років ХХ століття мова йшла ще і про широку маргіналізацію соціальних позицій у ході переформатування соціальної структури у зв'язку із трансформацією, і такі позиції набували соціальних характеристик бідних прошарків населення, то на сьогодні, із виникненням та розвитком кризових трендів у соціально-економічному житті соціуму, вже у більшій мірі ринкові чинники, а не трансформація будуть визначати те, що нові форми бідності відтворюватимуться вже за дещо іншими механізмами, а саме – інституціонального та соціокультурного порядків.

Саме соціокультурний вимір бідності необ-

хідно більш поглиблено вивчати в умовах, коли бідність стає нормою для переважної частки населення в країні, коли наявність роботи, навіть висококваліфікованої, фактично не обов'язково унеможливує бідність і не може задовольняти споживчі потреби індивіда на гідному рівні. У цьому простежується деструктивна природа широкої бідності. Подолання її на інституціональному рівні стає тим тяжчим завданням, чим більш активними стають процеси маргіналізації, соціальної ексклюзії та відтворення зразків поведінки, ціннісних систем та адаптивних соціальних практик, що фактично консервуватимуть бідність у межах соціальної системи.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Бурдые П. Формы капитала / П. Бурдые // Экономическая социология. – 2002. – № 5. – С. 60-75.
2. Гордон Л. Четыре рода бедности в современной России / Л. Гордон. – Социологический журнал. – 1994. – № 4. – С. 25-29.
3. Инглхарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества / Р. Инглхарт // Полис (Политические исследования). – 1997. – № 4. – с. 8 - 19.
4. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий / Дж. Коулман // Общественные науки и современность. – 2001. – № 3. – С. 122-139.
5. Карвацький А. Андерклас і культура бідності в осередках колишніх державних сільських господарств у контексті теоретичних та інтерпретаційних дискусій / А. Карвацький, Д. Антонович // Соціологія: теорія методи, маркетинг. – 2005. – № 1. – С. 36-60.
6. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс; пер. с англ. Л.А. Седова, А.Д. Ковалева; под ред. М.С. Ковалевой. – М.: Аспект пресс, 1998. – 270 с.
7. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество [Электронный ресурс] / П.А. Сорокин. – Режим доступа: <http://www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elclosed/sorokin.pdf>.
8. Радаев В.В. Работающие бедные: велик ли запас прочности? / В.В. Радаев // Социс (Социологические исследования). – 2000. – № 8. – С. 28-37.
9. Фукуяма Ф. Доверие: Социальные добродетели и путь к процветанию / Ф. Фукуяма. – М.: АСТ, 2004. – 189 с.
10. Gans H. Poverty and culture / H. Gans // Poverty in America / Ed. by L. Ferman. – Ann Arbor, University of Michigan press, 1965. – 96 p.
11. Lewis O. Culture of Poverty / O. Lewis // On understanding Poverty: Perspectives from the Social Sciences / Ed. by Daniel Patrick Moynihan. – New York: Basic Books, 1968. – 215 p.
12. Miller W. Lower class culture as a generating milieu of gang delinquency / W. Miller // Journal of social issues. – 1958. – Vol. 14. – P. 5-19.
13. Wilson W. The Ghetto underclass: Issues, Perspectives and Public Policy / W. Wilson // The Annals. – 1989. – Vol. 501. – P. 21-43.

Стаття надійшла до редакції 14.06.2016

REFERENCES:

1. Burd'e P., 2002. Formy kapitala [Forms of capital]. Jekonomicheskaja sociologija 5, 60-75 (in Russian).
2. Gordon L. A., 1994. Chetyre roda bednosti v sovremennoj Rossii [Four types of poverty in contemporary Russia]. Sociologicheskij zhurnal 4, 25-29 (in Russian).
3. Inglehart R., 1997. Postmodern: menjajushhiesja cennosti i izmenjajushhiesja obshhestva [Postmodernism: changing values and changing societies]. Polis (Politicheskije issledovanija) 4, 41-52 (in Russian).
4. Kolman Dzh., 2001. Kapital social'nyj i chelovecheskij [Social and human capitals] Obshhestvennyye nauki i sovremennost 3, 122-139 (in Russian).
5. Karvac'kij A., Antonovich D., 2005. Anderklas i kul'tura bidnosti v oseredkah kolishnih derzhavnih sil's'kih gospodarstv u konteksti teoretichnih ta interpretacijnih diskusij [Underclass and culture of poverty in locations of former rural economy in the context of theoretical and interpretational discusses]. Sociologija: teorija metodi, marketing 1, 36-60 (in Ukrainian).
6. Parsons T., 1998. Sistema sovremennyh obshhestv [System of modern societies]; [per. s angl. Sedova L.A., Kovaleva A. D.]. AspektPress, Moscow (in Russian).
7. Sorokin P. A. Chelovek. Civilizacija. Obshhestvo [Human. Civilization. Society.]. Access: <http://socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elclosed/sorokin.pdf>.
8. Radaev V.V., 2000. Rabotajushhie bednye: velik li zapas prochnosti [Working poor: whether there is a huge margin of safety]. Sociologicheskije issledovanija 8, 28-37 (in Russian).
9. Fukuyama F., 2004. Doverie: Social'nye dobroteteli i put' k procvetaniju [Trust: Social virtues and the way to prosperity]. AST, Moscow (in Russian).

10. Gans H., 1965. Poverty & culture. Poverty in America, edited by L. Ferman. University of Michigan, Ann Arbor (in English).
11. Lewis O., 1968. Culture of Poverty. On understanding Poverty: Perspectives from the Social Sciences, edited by Daniel Patrick Moynihan. Basic Books, New York (in English).
12. Miller W., 1958. Lower class culture as a generating milieu of gang delinquency. Journal of social issues 14, 5-19 (in English).
13. Wilson W., 1989. The Ghetto underclass: Issues, Perspectives and Public Policy. The Annals 501 (in English).

Римар Ярослав Сергійович – аспірант
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Адреса: : 01033, Київ, вул. Володимирська, 60

Rymar Jaroslav Sergiiovych – postgraduate
Taras Shevchenko national university of Kyiv
Address: 60, Volodymyrs'ka Str., Kyiv, 01033, Ukraine
Email: jaroslavrymar@gmail.com

Римар Ярослав Сергеевич – аспірант
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Адрес: 01033, Киев, ул. Владимирская, 60